

ŹRÓDŁA I CHARAKTER WARTOŚCI

Wartości nie są wytworem irracjonalnych sił ludzkich, ani nie są niezmiennie, nie mogą być nadawane w całkowicie gotowej postaci, jednostce lub pokoleniu. Jeszcze w mniejszym stopniu byłyby czymś, co się dzieje poza człowiekiem. Wartości są w filogenetycznym rozumieniu dziełem ludzkiego doświadczenia, ludzkiej praktyki w najszerszym tego słowa znaczeniu.

[...] poza człowiekiem i ludzką praktyką społeczno-historyczną nie ma wartości. Źródło wartości spoczywa w pracy ludzkiej, fizycznej i duchowej zaspokajającej ludzkie potrzeby społeczne, które ze swej strony inicjują nową pracę, nowe potrzeby i nowe wartości. W ten sposób wartości występują w życiu, w stosunkach produkcyjnych i społecznych. Właśnie one są stałym czynnikiem towarzyszącym praktyce¹.

W realnym, życiowym doświadczeniu człowieka i społeczeństwa, w walce o jego egzystencję w wyniku jego materialnej i duchowej pracy, w walce o humanizację ludzkiego świata ludzie poczęli określać pewne obiekty i cele wspólnego życia i pracy, co miało dla nich znaczenie wartości.

Wartość jest czymś, co jest wartościowe dla człowieka, a to implikuje świadomość ludzkiego zapotrzebowania. Można więc powiedzieć, że wartością jest każdy obiekt mogący zaspokoić jakąś z istotnych potrzeb ludzkich. Wartość służy zawsze komuś, jednostce, grupie społecznej lub całej ludzkości².

Doświadczenie w praktyce życiowej ludzi przekonywało ich, że zbliżanie się do obiektów wartości umożliwia, ułatwia i przyspiesza osiągnięcie wyższego poziomu życia społecznego. Chodzi o realny proces życia ludzkiego. W sytuacji, kiedy odpowiednie wartości nie są realizowane w życiu ludzi, pojawia się u nich uczucie bezcelowości, mijania się z celem, powstaje poczucie winy, a także uczucie osobistej tragedii.

Progresywny wzrost i rozwój człowieka i społeczeństwa jest procesem, w którym zachodzi dialektyczny związek i uwarunkowania, mimo, że pomiędzy osobistymi i społecznymi wartościami nie istnieje pełna

¹ A. Tanović, *Vrijednost i vrednovanje*. Biblioteka „Nauka i kultura”, Sarajevo 1972, s. 138.

² Tamże, s. 138.

identyczność. W wartościach społecznych nie są do końca wyczerpywane wartości osobiste, ani też w wartościach osobistych nie są wyczerpywane wartości społeczne. Istotnym założeniem realnego humanizmu jest to, że między tymi wartościami nie ma antagonistycznych przeciwieństw. Takie warunki może stworzyć socjalistyczne społeczeństwo i to w stopniu, w jakim umożliwi ono wartościom ogólnoludzkim — których nosicielem jest proletariats w realizacji swej historycznej misji tworzenia bezklasowych komunistycznych stosunków społecznych — praktyczną realizację i wzbogacanie się o nowe wartości.

Człowiek w praktyce życia społecznego określił treści pracy jako cele-wartości, postawił zadania umożliwiające realizację tych celów, a także praktycznie je realizował, zaspokajając swe potrzeby.

*[...] które w różny sposób pojawiają się w różnych sytuacjach historycznych i stąd są względne, a także i takie potrzeby, jakie odpowiadają genetycznej istocie człowieka i jakie winny zostać urzeczywistnione wraz z realizacją bytu ludzkiego*³.

Wartości są dziełem człowieka na jego drodze do ucłowieczenia. Człowieczeństwo, humanizacja są podstawowymi wartościami w życiu człowieka i społeczeństwa. Są to wartości, które określają inne wartości. Zgodnie z tym człowiek jest wartością największą i wartości służą w jego procesie samorealizacji. Dlatego, jeżeli człowiek chce spełnić swoją wartość musi walczyć o wartościowo-etyczny i pogłębiony sens życia bez względu na trudności życiowe. Człowiek tworzy i realizuje wartości dla pełniejszego urzeczywistnienia swej egzystencji i wspólnego życia z innymi ludźmi.

Wartości nie istnieją w abstrakcji, ale się wyrażają w specjalnych formach świadomości i w historycznych formach życia.

*Człowieczeństwo nie może zostać wyrażone niezależnie od moralności, sztuki, polityki, ekonomiki itd., jak również niezależnie od określonych historycznych form życia i odpowiednich wartości. Błąd się pojawia, gdy się coś specjalnie wynosi na piedestał powszechności, kiedy czemuś przejściowemu nadaje się charakter wieczności, co jest normalnym zjawiskiem w społeczeństwie klasowym i co charakteryzuje błędna świadomość ideologiczna*⁴.

Bez treści wartościujących i na tej podstawie opartych normatywnych celów, bez ich połączenia w praktyce życia społecznego zostałyby zniszczone wszystkie drogi prowadzące do prawdziwego ludzkiego człowieczeństwa, które jest i musi być celem we wszystkich progresywnych dążeniach jakiegoś społeczeństwa — zwłaszcza socjalistycznego, społeczeństwa, które ma realne podstawy, żeby człowieczeństwo w człowieku uczynić swoim głównym celem.

Nie popełni się błędu, jeżeli ucieleśnienie ludzkiego potencjału pozytywnych wartości w człowieku nazwiemy jego szczęściem. Co prawda,

³ Tamże, s. 138.

⁴ Tamże, s. 111.

społeczeństwo (nawet socjalistyczne), nie może samo przez się uczynić człowieka szczęśliwym, ale może ono stwarzać niezbędne warunki dla jego szczęścia. Lecz szczęście to musi człowiek sam zdobywać, odczuwać, pielęgnować, rozwijać, ale nie może go realizować bez wartościującego stosunku do siebie, innych ludzi i do przyrody.

Wartości nie są nadane w gotowej postaci, ani z punktu widzenia swej doskonałości, ani tym bardziej od strony swej skończoności, lecz tylko jako ogniwo w rozwoju historycznym. Jeszcze w mniejszym stopniu mają charakter aprioryczny dla poszczególnych jednostek, które mają się tymi wartościami posługiwać. Człowiek dzięki swym naturalnym, genetycznym, indywidualnym i społecznym skłonnościom jest nastawiony na uzyskiwanie nowych wartości, nowych doznań i dlatego też jego zdolność tworzenia nowego, lepszego życia staje się doskonalsza i zasługuje na miano siły napędowej postępu osobistego i społecznego. Twórczość, praca twórcza i życie muszą lub winny stać się jedną z najpotężniejszych sił napędowych postępu, zwłaszcza w społeczeństwie socjalistycznym, w którym stopniowo ulegają osłabieniu lub zanikają warunki do zniewalania ludzi, do życia z pracy drugich ludzi.

Cały sens zorganizowanej akcji społecznej w naszym społeczeństwie polega na wyzwoleniu pracy i przez to wyzwolenie — na stworzeniu możliwości do tego, aby człowiek pracy „wrócił do siebie”, żeby zdobył pozytywne wartości i ludzkie cechy, które mu zostały odebrane w dotychczasowych strukturach społecznych lub też zostały odebrane przez inne siły stojące ponad nim i działające w jego imieniu.

Należy oczekiwać, że w samorządnym, zorganizowanym społeczeństwie z każdym etapem jego rozwoju, przy każdym nawet małym zwycięstwie w zakresie wyzwolenia pracy liczne istniejące sprzeczności będą zastępowane sprzecznościami istniejącymi pomiędzy pracą twórczą i nieltwórczą. Rozwiązanie tych sprzeczności stanie się siłą napędową ogólnego postępu. Jest rzeczą zrozumiałą, że będą się pojawiać w życiu człowieka i społeczeństwa nowe sprzeczności.

Wartości mają wielką rolę w indywidualnym rozwoju każdej osobowości. Aby osobowość była świadoma swego ludzkiego istnienia i tworzenia się w tym procesie, musi być świadoma znaczenia wartości dla swej ludzkiej samorealizacji. Jest rzeczą niewątpliwą, że pewne wartości mają ogólnoludzki, uniwersalny charakter, podczas gdy drugie są uwarunkowane specjalnymi warunkami wspólnego życia i pracy określonych wspólnot ludzkich, a wewnątrz nich zależą od antagonistycznych klas społecznych, warstw, grup, kast itd.

Ludzkie interesy życiowe i dążenia nie są harmonijne. Przeciwnie, w życiu człowieka i społeczeństwa tak w rozwoju historycznym, jak i dzisiaj, są one nadal antagonistyczne. Są przy tym popierane różnymi sądami naukowymi o ludzkim charakterze i jego potrzebach, o hierarchii

tych potrzeb, dążeń, idei, pragnień, zainteresowań i spraw we wszystkich rozmiarach życia ludzkiego. Jest rzeczą naturalną, że powstały różne poglądy na ludzkie wartości, ich system i hierarchie.

Ludzkie dążenia i interesy, ludzkie wartości są w końcu możliwe dzięki istnieniu powszechnych społeczno-ekonomicznych warunków życia i pracy, w których człowieczeństwo, jego genetyczna istota zostały mu zabrane, a totalność osobowości została „rozkawałkowana”. Dlatego:

*[...] w świecie takim, jakim on jest, to znaczy w takim, w którym genetyczna istota człowieka została mu odebrana, społeczeństwo zostało podzielone według klasowych, nacjonalistycznych, religijnych, ideologicznych i innych cząstkowych interesów i wartości. Kiedy pełne człowieczeństwo jest tylko określoną możliwością i zadaniem, niezbędny staje się imperatyw zmiany dotychczasowego świata na świat, jakim powinien być. Marksistowski humanizm daje podstawę dla maksimum uniwersalności, dlatego, że nie stoi na jakichś jednostkowych pozycjach. Wyrażając wartościujący ideał proletariatu, socjalistyczny humanizm postuluje ogólnoludzkie wartości*⁵.

Proletariat jest taką siłą społeczną na drodze progresywnego rozwoju człowieka i społeczeństwa, która w imieniu ogólnoludzkich ideałów likwiduje siebie jako klasę, ale równocześnie robi to samo z pozostałymi klasami i w ten sposób daje najszerszą platformę tworzeniu ogólnoludzkich wartości. Marksizm — w odróżnieniu od innych nauk i humanizm, który jest jego częścią składową — posiada najwięcej warunków na to, aby go przyjąć jako obiektywną wartość. Jednak czy społeczne prawidłowości, jakie zostały odkryte przez twórców socjalizmu będą realizowane czy nie, zależy od ludzi, od ich walki, zorganizowanej społecznej działalności w zakresie realizacji tych prawidłowości. Absolutna spontaniczność w rozwoju społecznym bez aktywnej roli człowieka i jego zorganizowanej akcji społecznej nie może być założona. Takie rozumienie rozwoju społeczeństwa prowadziłoby w kierunku uproszczonego determinizmu jako pewnego rodzaju fatalizmu wiodącego człowieka w kierunku pasywności i rezygnacji, bez względu na to, jakimi czynnikami zostanie to objaśnione — dziedzicznością, przeznaczeniem, klasową, zawodową lub inną przynależnością.

Aktywna strona marksizmu była często zaniedbywana. Z powodu deterministycznej wulgaryzacji zagadnienia stosunku „bazy i nadbudowy” człowiek był sprowadzony do poziomu pasywnego obiektu, jako jednostronnie rozumiane pracujące i produkujące stworzenie. W wulgarno-materialistycznym tłumaczeniu świadomości ludzkiej jako pasywnego „odbicia” rzeczywistości człowiek był sprowadzony do funkcji pasywnego receptora. Zapominano o aktywnej, twórczej roli człowieka. A dla Marksa ludzie są rzeczywistymi twórcami, ich działalność i ich warunki materialne zostały przez nich zastane i dzięki ich własnemu działaniu prze-

⁵ Tamże, s. 113.

tworzone. W tym sensie człowiek jest aktywnym, pracującym, wolnym i twórczym podmiotem zgodnie ze swoimi możliwościami.

Bez kategorii wartości nie ma zrozumienia żadnego problemu humanistycznego. W rozumieniu, charakteryzowaniu lub krytycznym podejściu do określonych społecznych lub osobistych sytuacji, zawsze musimy wyjść od określonych wartości lub systemu wartościowania i to nie tylko jako wartości realizowanych, historycznie uzasadnionych, ale od określonych wartości jako możliwości, a:

[...] jeśli pytamy w normatywnym sensie, co zasługuje na to, aby cenić jako wartość lub też, co trzeba uczynić, logiczna odpowiedź brzmi: wszystko co jest humanistyczne, wszystko co przyczynia się do wolnego rozwoju ludzkich możliwości twórczych, co przyczynia się do ogólnego rozwoju osobowości w wolnej wspólnocie, gdzie panują ludzkie stosunki, w odróżnieniu od nieludzkich, klasowych, eksploatacyjnych. I tak więc walka z eksploatacją staje się drugą formą wyrazu dla podstawowej, pozytywnej wartości ⁶.

Człowiek jest aktywnym, działającym podmiotem praktyki, wolną, twórczą istotą, która zmieniając zewnętrzny świat równocześnie zmienia także samą siebie. Człowiek jest twórcą uniwersalnych potrzeb i zdolności, i jest zdolny do samookreślenia. Dlatego w pracy społecznej i życiu trzeba tworzyć życiowe sytuacje, w których ludzie praktycznie będą akceptować sens człowieczeństwa, osobiście i społecznie dojrzywać, intelektualnie, emocjonalnie i motywacyjnie bogacić się, przyjmować takie ludzkie osobiste i społeczne wartości, ideały, które człowieka społeczeństwa socjalistycznego uczynią żywym czynnikiem, wolną i twórczą jednostką we wszystkich dążeniach i praktycznych wysiłkach na wielu różnorodnych i wcale nie łatwych drogach dezalienacji pracy, człowieka i społeczeństwa. Na tym polega sens i istota samorządnych, socjalistycznych stosunków społecznych oraz ich historyczna rola.

Tworzenie warunków dla samodzielności, wolności i twórczości w społeczeństwie socjalistycznym w oparciu o bezpośrednie i historyczne interesy klasy robotniczej jest istotnym czynnikiem wolnego uzewnętrznienia się ludzkiej istoty, jej dezalienacji.

W warunkach uspołecznienia środków produkcji w najpełniejszym stopniu może dojść do wyrazu już dawno znany fakt, że jakość indywidualnej twórczości duchowej czy fizycznej nie może zostać osiągnięta tylko przy pomocy interwencji z zewnątrz, przy pomocy kontroli, inspekcji, ale przede wszystkim musi być osiągnięta przez samego twórcę, przy pomocy odpowiedniej jakości i siły jego twórczej woli. Tę indywidualną wolę socjalistyczne społeczeństwo winno przede wszystkim wyzwolić, po drugie powinno ją oprzeć na indywidualnym i kolektywnym, ekonomicznym i moralnym interesie i spowodować jej urzeczywistnienie ⁷.

Socjalistyczne społeczeństwo winno teoretycznie i praktycznie akceptować zasadę, że w socjalizmie największą wartością jest człowiek, że

⁶ Tamże, s. 113.

⁷ E. Kardelj, *Socjalisticka demokratija u jugoslovenskoj praksi*. Belgrad 1954, s. 9—10.

celem życia i pracy jest szczęście człowieka, że społeczeństwo składa się z jednostek, konkretnych osobowości i że wolność i twórczość ludzka w nim jest warunkiem i podstawowym założeniem wolności i twórczości społeczeństwa. Bez pełnej aktywizacji wszystkich potencjalnych, pozytywnych, ludzkich wewnętrznych sił i możliwości człowiek jest pasywnym obiektem, środkiem manipulacji w każdej realizacji życia i pracy. Formowanie ludzkiej osobowości jest dziełem jego autokreacji w ramach określonych stosunków społecznych i okoliczności, jakie także stwarza człowiek w zorganizowanym społeczeństwie.

Ludzka świadomość nie jest rezultatem impulsu, wpływu i uwarunkowania zewnętrznych czynników życia. Składa się na nią i warunkuje ją praca „wewnętrznego” ludzkiego życia psychicznego. W III tezie o Feuerbachu Marks pisał:

Nauka materialistyczna, głosząca, że ludzie są wytworami warunków i wychowania, że więc ludzie którzy się zmieniali, są wytworami innych warunków i zmienionego wychowania, zapomina, że warunki są zmieniane właśnie przez ludzi i że sam wychowawca musi zostać wychowany. Zbieżność zmian warunków i działalności ludzkiej może być ujęta i racjonalnie rozumiana jedynie jako rewolucyjna praktyka⁸.

W twierdzeniach Marksa zawarta jest koncepcja ludzkiej autokreacji, ale koncepcja ta została wyrażona w rozumieniu człowieka jako istoty społecznej.

Stosunek pomiędzy osobowością a społeczeństwem na planie etycznym najpełniej wyraża Vuko Pavićević, rozwijając myśl Marksa o stosunku osobowości i społeczeństwa. Stanowisko Marksa w sposób istotny oddala się od totalitaryzmu, tak samo odległe jest od liberalistycznego indywidualizmu, anarchizmu i innych podobnych kierunków. Społeczna jedność zespolona jest u nas żądaniem wyzwolenia pracy. Tym samym uznaje się i chroni indywidualne, naturalne różnicowanie człowieka.

W praktyce życiowej ludzi wartość ma funkcjonalne znaczenie. I to w tych warunkach, kiedy przez nią oznacza się ludzkie pozytywne stanowisko w stosunku do określonych przedmiotów, zjawisk lub przeżyć, które dla niego mają określone, wartościujące znaczenie. To jest często występujący sens użycia wyrazu wartość. Kiedy określone społeczeństwo w całości lub jego część, względnie jednostki uznają jakieś cele i uważają je za korzystne, wówczas wartości mają intencjonalne znaczenie. Jest to spojrzenie na wartości w najszerszym tego słowa znaczeniu — jako na społeczne ideały. Trzeba od razu podkreślić, że — kiedy w grę wchodzi określone cele jako wartości, określone treści wartościujące, czekające na urzeczywistnienie, a których jedynymi kreatorami i praktycznymi realizatorami są konkretne jednostki w każdym społeczeństwie

⁸ K. Marks, *Dzieła wybrane*, t. II. Warszawa 1949, s. 383—384.

— wówczas drogi, sposoby i środki dla urzeczywistnienia tych określonych celów jako wartości mają także sens wartościujący.

Wartości zmieniają się w ciągu historycznego rozwoju społeczeństwa ludzkiego. Nowe wartości powstają, stare ulegają transformacjom, doskonaleniu lub giną. Ginią jako wartości tak samo i środki do ich realizacji. Dlatego jest rzeczą istotną, aby ludzie te zmieniające się wartości i środki ich urzeczywistniania kierowali ku rzeczywistemu postępowi społecznemu w interesie człowieka. Za ciągłość w zmianie wartości, w ich ustalaniu na nowych etapach rozwoju — tak, aby społeczeństwo i jego członkowie nie pozostali „w próżni” charakteryzującej „odrzućcie” starych wartości — i za niewystarczające zdefiniowanie i żywotność nowych wartości odpowiedzialne jest nie tylko zorganizowane społeczeństwo, ale także i jednostki je tworzące.

W historycznym rozwoju ludzkiego społeczeństwa jak i każdej wspólnoty społecznej bardzo istotnym momentem jest powstawanie nowych idei, które mają znaczenie wartościujące. Dzieje się tak, ponieważ dla sił społecznych, których interesy historyczne i potrzeby są wyrażane przez nowe idee, te wartościujące idee nie stają się szybko bliskie, zrozumiałe, nie stają się ideami, nie mają motywującej siły, która zachęcałaby do ich urzeczywistnienia. Od zjawienia się wartościującej idei do jej praktycznej realizacji często musi upłynąć wiele czasu pełnego przeciwności, walk i zwycięstw nosicieli idei. Jest rzeczą zrozumiałą, że dla realizacji idei posiadających znaczenie wartościujące potrzebne są określone warunki o charakterze obiektywnym i subiektywnym, ale nie w gotowej, doskonałej postaci — takie warunki oznaczałyby nie tylko „przerwę” ruchu, zmiany i rozwoju — lecz warunki w zakresie możliwości potencjalnych, które będzie realizować człowiek i zorganizowane społeczeństwo, dla którego te idee mają wartościujące znaczenie.

Każde społeczeństwo jest o tyle postępowe im więcej miejsca pozostawia dla realizacji historycznie wartościowych możliwości dla osobowości ludzkiej, jej pozytywnych potencjałów wartościujących, ponieważ największe bogactwo ludzkości tkwi w humanitarnej istocie człowieka. Ale każda teoria i praktyka danego społeczeństwa opiera się na teorii i sposobie życia człowieka w tymże społeczeństwie. Określone obiektywne znaczenie wartości, ich ontologiczno-gnoseologiczne uzasadnienie i społeczna akceptacja jeszcze nie znaczą, że są one rzeczywiście wartościami dla konkretnych członków danego społeczeństwa. Wartości żyją w ludziach, muszą je oni osobiście poznać i krytycznie nadać im sens, przeżyć w twórczej pracy i pracy społecznej i w ten sposób muszą się weryfikować, muszą się same kreować. Bez samokreatywności nie ma swobodnego i twórczego wartościującego przeżycia życia i świata.

Tworzyć ogólne warunki, niezbędne, praktyczne podstawy dla rozwoju społeczeństwa i osobowości, oznacza umożliwić realizację ich twór-

czych możliwości. Twórcze siły ludzkie, rzecz zrozumiała, są społecznie i historycznie określone. Bez stworzenia warunków dla rozwoju twórczych sił społeczeństwa i jego członków nie ma postępowego rozwoju społeczeństwa ani szczęścia dla człowieka. Nie ma realizacji ludzkiego szczęścia bez twórczości w najszerszym tego słowa znaczeniu. Twórczość jest związana ze spontanicznością ludzkiego naturalnego potencjału, ale człowiek uczy się także w szkole życia, w szkole pracy i im wcześniej rozpocznie się ta szkoła w ontogenetycznym rozwoju każdego człowieka, o tyle człowiek szybciej stanie się twórczą jednostką, która bogactwem i pięknem tej twórczości wszechstronnie będzie udoskonalać życie ludzi. Społeczeństwo, a zwłaszcza społeczeństwo socjalistyczne, taką szkołę życia i szkołę wykształcenia i wychowania młodej generacji musi jak najprędzej uczynić szkołą, która by umożliwiła twórczy wzrost i rozwój młodej osobowości; uczynić ją szkołą twórczą w przeciwieństwie do szkoły autorytetów jako przeciwstawnego w stosunku do niej bieguną.

Wartości jako twór ludzki posiadają swój czas trwania, niektóre z nich żyją długo, zwłaszcza te, które uzyskały ogólnoludzki charakter. Ale i w czasie tego swego życia wzbogacają się treścią, zmieniają się i rozwijają w zależności od stopnia człowieczeństwa, które ludzie osiągnęli przy pomocy pracy i walki, zdobyli na poszczególnych etapach swojego rozwoju społecznego. W progresywnym rozwoju społecznym każda generacja ludzi wnosi swój przyczynek do wartości, nadaje im swój specyficzny ton, wzbogaca o nowe treści, jakie dojrzały w ich pracy i życiu, w ich dążeniach, pragnieniach i tendencjach. Pełny entuzjizm dla twórczej pracy jakiejś generacji trwa względnie krótki okres czasu. Zwłaszcza dzieje się to w naszych dynamicznych czasach, wypełnionych licznymi rewolucyjnymi przemianami — socjalnymi, kulturalnymi, naukowymi, technologicznymi i innymi, które stwarzają nowe mierniki wartości.

W ocenianiu mierników tych samych wartości w zmianie generacji społeczeństwa może dojść do różnic pomiędzy starszą i młodszą generacją. Chociaż rozwój generacji nie jest zasadniczą siłą w rozwoju ludzkiego społeczeństwa, zwłaszcza społeczeństwa klasowego, to jednak jest on podstawową siłą życiową, urzeczywistniającą jego rozwój, która umożliwia ciągłość w rozwoju człowieka i społeczeństwa. Społeczeństwo socjalistyczne musi czuwać nad tą ciągłością jako istotnym czynnikiem rewolucji, jej przyszłości. Ale młodzi ludzie muszą także sami szukać nowych dróg dla swej przyszłości, a społecznie uznane wartości wzbogacać nowymi treściami, tworzyć nowe wartości i wprowadzać je do systemu odpowiadającego nowym warunkom. Bez takiego rozumienia tego problemu negowalibyśmy postępujący rozwój człowieka i społeczeństwa.

Dlatego starsza generacja umożliwiać winna młodszej, aby te istniejące wartości wzbogacała nowymi wartościującymi treściami, nawet gdyby w pewnym stopniu były przepojone romantycznym etuzjizmem mło-

dych, a młodsza generacja odwzajemniać się powinna starszej działaniem na rzecz pozytywnego rdzenia zastanych wartości. Nie można zapominać o tym, że w każdej walce odbywającej się w dziejach ludzkiego społeczeństwa o jego postęp zwyciężała młodzież. Młode generacje są pod względem wartości określane nie tylko w procesie swojej działalności praktycznej, ale także i w społecznie ukierunkowanym i zorganizowanym systemie wykształcenia i wychowania stanowiącym istotną funkcję życia społecznego i będącego istotnym warunkiem tego życia. Wychowanie jest w pewnym sensie samym życiem młodzieży, ale młodzi nie powinni być tylko konsumentami wartości, ale także i ich twórcami. Dopóki nie będzie w ten sposób postulowany system wychowania w społeczeństwie, nie będzie można kształtować prawdziwej osobowości.

Człowiek dzięki swoim uniwersalnym ludzkim właściwościom i potrzebom, dzięki materialnej i duchowej pracy pokoleń jest potencjalnym twórcą swego losu, w ten sposób spełnia wartość człowieczeństwa, ale jako osobowość może być urzeczywistniana tylko w procesie praktyki, praktyki społecznej w najszerszym tego słowa znaczeniu. Praca stworzyła człowieka i tylko w niej i jej wyzwoleniu człowiek może realizować swoje człowieczeństwo i stać się pełną integralną jednostką.

Radule Sekulić

SOURCES AND NATURE OF VALUES

The paper deals with the problem of the origin and function of values. It presents values in a direct connexion with praxis and attributes to them a functional role in relation to an individual, social groups and mankind. The author expresses at the same time an opinion concerning the penetration and dissemination of values and, in this connexion, the aims of the process of education.

Радуле Секулич

ИСТОЧНИКИ И ХАРАКТЕР ЦЕННОСТИ

В статье затронута проблема генезиса и функции ценности. Здесь показаны ценности в непосредственной связи с практикой (praxis), которой приписывается функциональная воля по отношению к личности, общественным группам, человечеству в целом. Наряду с этим автор формирует своё мнение относительно вопроса проникновения и популяризации ценности и связанных с этим целей воспитательного процесса.